

Հ. Կ. Ա. Բ. Բ.

ՌԻՍԱՐՏ ՎԱԿՆԵՐԻ ՄԱՀՐ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՁ ⁽¹⁾

Լարսը ցմբմալա՛ն ոտքան՝ դամաշխա լատ ալ՛նաւալամ՝
նազազմ միգմնազ ցմ, մաշցցմ ցմ գնանրալ գմբալմ:
... ամա ամբ դմբգմբ ցմ, ցմն բմամ, մամ ցն դմառա մի

Աշխարհի արժէքը նուազած կը թուէր:
Սթիլիօ էֆրէնա երիտասարդ բերթողը՝
գոյժը իմանալուն պէս՝ խնդրեց մեծ երգահա-
նին այրիէն որ իրեն եւ իր հինգ արուեստագէտ
ընկերներուն շնորհուի դադաղը մեռելական
սենեակէն մինչեւ նաւակ եւ նաւակէն մինչեւ
կառք փոխադրելու պատիւը:

Այդ խնդրանքը ընդունուեցաւ:

1883 Փետր. 16ն էր. կէս օրէն ժամ մը
վերջը, Սթիլիօ եւ իր հինգ ընկերները պալա-
տին բակը կը սպասէին: Այդ երիտասարդներէն
մէկը եկած էր Հոռմէն երկու արհեստաւորնե-
րու հետ, Ապողոնի թատրոնը կառուցանողնե-
րէն, որոնք կը բերէին թաղմանական արարո-
ղութեան համար սպաններ Յանիկուլոսէն քաղ-
ուած դափնիներու:

Անխօս կը սպասէին, առանց ակնարկ մը
իսկ փոխանակելու, իրենց սրտին բարախումբ
մտիկ ընելով:

Մեծ դրան առջևի աստիճաններուն դէմ

1) Կապրիէլէ տ'Աննունցիօ, տակաւին շատ
երիտասարդ, Վակնէրի մահուան միջոցին ինքը
եւս ողբերգուի էլէոնորա Տուգէի հետ Վենե-
տիկ գտնուելուն՝ ներկայ եղած է թաղման ա-
րարողութեան, նոյն իսկ երգահանին այրիին
արտօնութեամբը դադաղը կրողներէն մէկը ե-
ղած է:

Ան իր գմայելի գիրքը, «Կրակ»ը, որ իր
հրաշակերտը նկատուած է իրաւամբ ու որ ներա-
ռիւս պատմութիւնն է իր եւ մեծահոշակ ար-
ուեստագիտուիին բանաստեղծական սիրտնի
վերջացուցած է նկարագրութիւնովը երաժշտու-
թեան մեծ վարպետին յետին ուղեւորութեանը,
իր քերթողի հոգիին կրակէ արցունքը դնելով
տողերուն մէջ:

Վերուող ալիքներուն մրմունջը միայն կը լըս-
ուէր, այն դրան որուն վրայ երկու բառ նշա-
նակուած է, ՏՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ:

Երգահանին սիրելի մակուկավարը եկաւ
կանչելու զիրենք: Անոր առնական հաւատարիմ
դէմքին վրայ, աչքերը արցունքներէ ուռած
էին:

Սթիլիօ առաջ անցաւ, միւսները ետեւէն
դացին: Սանդուխէն վեր ելլելէ յետոյ, ցած ու
ազօտ լոյսով սրահ մը մտան որ խնկաւէտուած
էր ծաղիկներով եւ դմուսի ծուխով: Մէկ քանի
րոպէ սպասեցին: Դուռ մը բացուեցաւ: Մէկ
մէկու ետեւէ յարակից սենեակը մտան: Ամենքն
ալ տփուռնած էին:

Դիակը հոն էր, բիւրեղէ դադաղին մէջ,
եւ անոր մօտ ոտքի կեցած էր ձիւնափայլ դէմ-
քով կինը, Քօզիման (2): Երկրորդ դադաղը,

2) Վակնէր, իր առաջին կնոջ Միննայի հետ
արուեստագէտի ձայնողած ամուսնութեան մը
բոլոր պատրանքները, տառապանքները, յուսա-
լումները ունենալէ յետոյ, երկրորդ անգամ
ըլլալով ամուսնացաւ Լիցի աղջկան Քօզիմայի
հետ, անոր Պիլօփի հետ: ամուսնալուծումէն
վերջը: Նորահաս կինը իր փիզիքական հրա-
պոյրներէն գաղ ծոտուած հիւսնայի ձիւրքերո-
վը դաշնակահարուիին ինչպէս նաեւ մեծհոգի
արուեստագիտուիին պահապան հրեշտակը ե-
ղաւ իր պաշտած մեծ վարպետին:

Այն միջոցներուն իսկ երբ շատեր կը կաս-
կածէին Վակնէրի կարողութեան վրայ, որով-
հետեւ նորահրաշ էր ան, Քօզիմա անոր հանդէպ
միշտ ունեցաւ յարանում հաւատք ու խորին
գմայլում: Ան ինչ որ կը սիրէր մեծ երգահանին
մէջ, մանաւանդ անոր հանճարն էր, լուսանա-
նանչ, ստեղծագործ հանճարը: Երբ Վենետիկի

փայլուն մետաղէ, կը շողշողար՝ գետինը՝ բաց դրուած:

Վեց երիտասարդները շարունեցան մեռելա-կան աճիւններուն առջեւ, նշանի մը սպասելով: Խոր լուսթիւն: Իրենց բիւրերն իսկ չէին թար-թափեր: Բայց բուն վիշտ մը կ'անցնէր իրենց հոգիին վրայէն, մըրկաւար հովի մը պէս, եւ դայն կը սարսէր արմատներէն:

Ամենուն նայուածքը յառած էր կեանքի եւ Մահուան ընտրեալին վրայ: Անպատում ժպիտ մը կը լուսաւորէր դիւցազնին դէմքը: Անպա-տում ու հեռակայ ինչպէս ստունամանիքներուն փայլը, ինչպէս ծովերուն վրայ լուսնին շաւիղը, ինչպէս աստղերուն ծիրը: Աչքերը չէին կրնար երկար դիտել դայն, բայց սրտերը՝ ջերմեռանդ հաւատքի մը տուած հիացումովն ու սոսկումո-վը, կը կարծէին ընդունիլ այդ ժպիտէն՝ աստ-ուածային զաղտնիքի մը յայտնութիւնը:

Զինափայլ դէմքով կինը, հազիւ տեսանելի նշան մը ըրաւ, նշան մը որ չխուովեց իր անշարժ կեցուածքը:

Այն ատեն վեց ընկերները մօտեցան մարմի-նին, թեւերնին պրկեցին, ոյժերնին հաւաքե-ցին: Սթիլիօ զլխուն կողմը կեցաւ: Շատ ցած ձայնով տրուած հրամանի մը վրայ՝ իսկոյն վերցուցին դադաղը: Ամենքն ալ աչքերնուն մէջ խողտում մը ունեցան, իրրեւ թէ արեւու ճառագայթ մը բիւրեղին մէջէն անցած ըլլար:

մէջ, 1883ին իր կուտքը մեռաւ, երբ անոր քա-ղումը կատարեց Պայրէօթի մէջ՝ Սիկֆրիտի հրաշալի մահաբայրերգին հնչիւններով, Քօ-զիմա ամբողջ տարի մը ոչ ոք տեսնել ուզեց: Ամփոփուած խոր, անպատում վշտի մը մէջ, վայրագօրէն մինակ մնաց: Բայց իր մեռած կուտքը կրօնք մը կը քողուր իր ետեւէն եւ մեհ-եան մը, եւ ինքը քրմուհին էր այդ սպիտակ, ներդաշնակութեամբ լեցուն մեհեանին:

Լիցի աղջիկը քառասուն տարի վակնէրի սուգը պահեց. «սուգ մը արժանի նիւտան հան-նարի մը, հոյակապ գործի մը եւ աստուածային սիրոյ մը»: Առանց ունայն գողգողութեան, մե-ծասիրտ կիներ մասնակցեցաւ Վարպետին յաղ-քամակներուն՝ մահէն առաջ քէ մահէն յետոյ:

Ծ. Թ.

Մէկը հեծկտաց: Նոյն ճիրանը սեղմեց՝ ամե-նուն կոկորդը: Դադաղը շարժեցաւ, մետաղէ ծածկոյթին մէջ գետեղուեցաւ իրրեւ դրահի մը մէջ:

Վեց ընկերները ծնրադիր մնացին անոր շուրջը: Կափարիչը դոցելէ առաջ վարանեցան, անպատում ժպիտէն հմայուած: Սթիլիօ որ թեթեւ չփում մը լսած էր, աչքերը վեր առաւ. տեսաւ ձիւնափայլ դէմքը կնոջ՝ հակած դիա-կին վրայ, իրրեւ անոյց եւ տառապանքի գեր-մարդկային տեսիլք մը:

Այդ պահը յաւիտենականութեան հաւա-սար էր: Կինը աներեւոյթ եղաւ:

Երբ կափարիչը դրին, կրկին վերցուցին դադաղը որ այժմ աւելի ծանր էր: Սրահէն դուրս հանեցին դայն. յետոյ ծանր ծանր սան-դուխէն վար իջեցուցին:

Գերագոյն անձկութեամբ մը վարակուած, դադաղին փայլուն մետաղին մէջ կը տեսնէին իրենց եղբայրական դէմքերը:

Նաւակը կը սպասէր դրան առջեւ: Դադա-ղին վրայ տարածեցին ասուիէ ծածկոցը: Վեց ընկերները սպասեցին զլխաբաց որպէս զի մեռ-եալին բնտանիքը դայ:

Անոնք ամենքը միասին եկան: Նախ այրին անցաւ քօղածածուկ, բայց իր ճակտին շողշո-ղումը ականատեսներուն մտքին մէջ մնացած էր յաւերժապէս: Յուզարկաւորութիւնը կար-ճատեւ եղաւ: Մեռելակիր նաւակը առջեւէն կ'երթար, յետոյ կուզար այրին իրեններուն հետ. յետոյ երիտասարդներու խումբը: Քարէ ու ջուրէ մեծ ճամբուն վրայ, երկինքը ամպե-րով բեռնաւոր էր:

Խոր լուսթիւնը արժանի էր անոր որ մար-դոց հաւատքին համար անհուն երգի մը վերա-ծած էր Տիեզերքին ոյժերը:

Տառապանքներու երամ մը, Սքալչիի մար-մարներէն մեկնելով, շանթային թրթռացումով մը անցաւ դադաղին վրայէն ու դնաց պսակել կանանց՝ զմբէթը Սան-Սիմէոնէի:

Գետափին վրայ, լուսեայն կը սպասէին մեծ վարպետին հաւատարիմ հիացողները: Ահազին ծաղկեպսակներ մօխրային օդը կը բուրումնա-ւէտէին: Նաւերուն կողքին զարնուող ալեակ-ներուն աւազը կը լսուէր:

Վեց ընկերները դադարը հանեցին նաւակէն, ուսերնուն վրայ առած մինչեւ երկաթուղի տարին ու կառքին մէջը դրին: Ջերմեռանդները մօտեցան, իրենց պսակները մեռելական ծածկոցին վրայ դետեղեցին: Ոչ ոք կը խօսէր: Երկու արհեստաւորները (Հոռմէն եկած) յառաջացան իրենց Յանիկուլոսէն քաղուած դափնիներով: Յաղթանդամ ու հուժկու, ամենէն գեղեցիկներուն եւ ամենէն ուժեղներուն մէջէն ընտրուած, կարծես հոռմայեցի հնամենի ցեղին կը պատկանէին: Լուրջ ու խոհուն էին անոնք, Արկօսի վայրի ազատութեան շողշողումը աչքերնուն մէջ: Իրենց հատու դիմաւորները, ցած ճակատը, կարճ ու վէտով տուն մաղերը, հզօր ծնօտը, ցուլի վիզը, բոլորը կը յիշեցնէին հիւպատոսական դիմաստուերները: Իրենց ամէն ստրկականութենէ դերձ կեցուածքը արժանի էր իրենց պաշտօնին:

Վեց երիտասարդները, եռանդով անոնց հաւասար, դափնիի ճիւղերը առին ու դիւցաղներն դադարին վրայ սփռեցին:

Շատ նուրբ, շատ ազնուատեսիլ էին այդ լատինական դափնիները, քաղուած այն բլուրին վրայէն ուր, հեռաւոր ժամանակներու մէջ, արծիւները կ'իջնէին՝ դուշակութեան նշանները բերելու եւ ուր նոր բայց առասպելական ժամանակներու մէջ արիւնի դետ մը թափուած էր Ազատարարին լեզէոններուն կողմէն Իտալիոյ գեղեցկութեանը համար:

Անոնց, այդ դափնիներուն, ճիւղերը մթին էին, ուժեղ եւ ուղղաձիգ, տերեւները կարծր, հզօրապէս ջլուտ ու լուսանցքուած, աղբիւրներու պղինձին պէս կանաչորակ, եւ յաղթանակի բոյրով մը ճոխացած:

Ու այդպէս տղեւորուեցան դէպի տակաւին սառոյցներու ներքեւ քնացած Պափիէրական բլուրը, մինչ դափնիներու հոյակապ բւերները արդէն իրենց նոր ծիլերը կ'արձակէին լուսաւէտ Հոռմի մէջ, թաքուն ակերու անոյշ խոխոջներովը օրօրուած:

Թարգմ.

ԱՆԱՅԻՍ

Կ. ՏՄԱՆՈՒՆՅԻՕ